

אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם (ויקרא כו ג)

ברכת כהנים היא ללא תנאי של אם בחוקותי תלכו

הרוקח (בחוקותי אות יג) אומר מאם מחוקותי עד קוממיות (סוף הברכות) כל א' ב' חוץ מס', כי כל הברכות נתנו על תנאי אם יקיימו המצוות חוץ מס' אותיות שבברכת כהנים בין כך ובין כך ה' יברך את עמו בשלום ע"כ לשונו, כתוב כאן ברוקח דבר נורא שאין שום תנאים לברכת כהנים, וגם אם ח"ו לא מקיימים את המצוות מתברכים כהנים.

והנה בספרי פרשת נשא איתא בזה הלשון, יברך ה' בברכה המפורשת בתורה, וכן הוא אומר ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשה וגו' ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך אימתי כי תשמע בקול ה' אלוקיך. ואומר הנצי"ב בעמק הנציב שהספרי מתכוון לומר שדוקא מי ששומע בקול ה' אלוקיו הוא זה שמתברך בברכת כהנים, וזה לכאורה דלא כהרוקח שנוקט שאין תנאים בברכת כהנים, אמנם הנצי"ב עצמו מביא שהזית רענן חולק עליו.

מה מוסיפים הכהנים בברכתם הלא בין כה וכה נתברכו ישראל בכל הברכות

הילקוט שמעוני בפרשת נשא (אות רנז) מעתיק את דברי הספרי ועליו כותב המגן אברהם בפירושו לילקוט זית רענן, שהוקשה לספרי כיון שהברכות מפורשת מן התורה לכל מי שהולך בדרך התורה, אם כן מה הצורך בברכת כהנים, לכך כתב אימתי כי תשמע שכל הברכות חלות דוקא כשתשמע ותקיים את כל התורה, אבל בברכת כהנים אין תנאים, וזה מה שמוסיפים הכהנים בברכתם, שהם מברכים את ישראל בלא תנאי ובלא סייג.

אם כן נחלקו המגן אברהם והנצי"ב בפירוש דברי הספרי האם כשכתב אימתי אם תשמע בקול ה' אלוקיך קאי על שאר הברכות או קאי גם על ברכת כהנים, ומדברי הרוקח מוכח כמו שלמד המגן אברהם שברכת כהנים חלה גם כשלא שומעים בקול השם.

הספרי ועוד ראשונים הקשו על מה שנאמר בברכת כהנים ישא ה' פניו אליך שהרי כתוב לא ישא פנים, ובאחד מתירוציו אומר הספרי כאן שעושים רצונו של מקום כאן שאין עושין רצונו של מקום, ולפי תירוץ זה בספרי פשיטא שגם ברכת כהנים מועלת רק במי שעושה רצונו של מקום ולא בכל מצב.

ביאור הדבר איך יתכן שברכת כהנים מועילה גם כשלא מקיימים כל המצוות

איך יתכן שבלי שום תנאי מקבלים את ברכת הכהנים, אפשר לומר על פי הגמ' במגילה (דף יח.) שמביאה את הפסוק וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת וגו' ומוכיחה מכך שברכת כהנים היא לאחר עבודה, ומקשה הגמ' למה אומרים אותה לאחר הודאה, מתרצת הגמ' על פי הפסוק זבח תודה יכבדנני שלאחר זבח מגיע הודאה, ולמה מעדיפים לסמוך על הפסוק הזה מאשר על הפסוק שאהרן אמר ברכת כהנים מיד לאחר עבודה, מיישבת הגמ' מסתברא שעבודה והודאה חדא היא. ולפי הדברים האלו אפשר לבאר שגם כשיהודי אינו עושה רצונו של מקום, מכל מקום לאחר שאומר עבודה והודאה שיש כאן הכנעה והתבטלות לפניו יתברך, שהרי מי שמביא קרבן מתודה ומודה שהיה ראוי להקריב אותו עצמו, אז הוא נעשה כלי לקבל את ברכת הכהנים גם אם הוא לא ראוי.

א. "שבעה שבועות תספר לך מהחל חרמש בקמה וגו'" (דברים י"ב ט. מכאן נלמד (טו"ט"ע ס"ח) שברכת המצוות מברכים בעמידה. 'אל תיקרי בקמה אלא בקומה', כלומר בעמידה (ע"י רא"ש סוף פסחים). בוודאי שנדרש קצת תפיסה בזה, מהו הקשר בין המבואר בפסוק להרמוזו כאן. ותו, דטעמא בעי למה נלמד ענין זה דווקא כאן במצות קצירת העומר. גם צריך ביאור למה קבעו חובת העמידה על ברכת המצוות ולא על עצם קיום המצוה.

ז. הנה בזמן אנכה"ג היה תקופת ממשלתה של מלכות יון, שהיו שקועים בחכמת הטבע הנראה לעין, רציונליזם (RATIONALISM), וכמו שכתב הרמב"ן (ויקרא טז, ח) על 'היוני אשר הכחיש כל דבר זולתי המורגש לו, והגיס דעתו הוא ותלמידיו הרשעים כי כל ענין שלא השיג אליו הוא בסברתו איננו אמת'. התחילה אז תקופה של כפירה בכל ענינים רוחניים. ומהאי טעמא באותו זמן תקנו לומר הנוסח 'ברוך ה' אלוקי ישראל מן העולם ועד העולם', מעולם הזה התחתון ועד עולם הבא העליון, ולאפוקי מהצדוקים שאמרו אין עולם אלא אחד (ברכות נד.).

ט. וכאשר ראו אנשי כנסת הגדולה שהעולם כבר לא עומד במדריגה זו ונהיה אחרת, נהיה עולם של חכמת הטבע ורציונליזם, ושלטה אז רוח הכפירה והמינות - אזי באו הם ותקנו נוסח קבוע לברכת המצות. על ידי הברכה שהוא מברך הוא מקשר ומכיר שהמעשה שעושה אינה סתם מעשה יבש אלא נוגע הוא בעולמות הכי גבוהים. כאשר האדם מניף ידו להניח תפילין או ליטול לולב, רועדים כל העולמות כולם! הוא מוסיף חיות וקדושה במלוא הבריאה ובכל עולמות הרוחניים. והכרה זו מונחת בהברכה, שעל ידי ברכתו מקשר המעשה עם שורש השפע בעולם - ברוך אתה ה' וכו'. שאין כאן סתם מעשה יבש אלא מעשה שפועל בכל. זהו ענין הברכה.

יא. המהר"ל (אור חדש ו, יא) מבאר תוכן מצות הקרבת העומר ומביא דברי חז"ל שהוא ענין של הכרת הטוב על כל הטבע. כי האדם ישן על מיטתו והקב"ה מעלה עננים ומשיב הרוחות ומצמיח התבואה וכו', והיה מקום לחשוב שכך הוא טבע העולם ושהכל מאליה נעשה. לזה באה מצות העומר - כהכרת טובה על כל הנעשה, והכרה שגם מהלך הטבע הכל הוא מידו של הקב"ה שמנהיג ועושה הכל, ע"ש.

טו. הגרעין הנזרע באדמה צומח ועולה כלפי מעלה. וכן בקצירת העומר ישנה הדגשה של "מהחל חרמש בקמה" (דברים טו, ט). כמו שהאדם קם על רגליו כן נמי התבואה צומח ועולה, קמה וגם נצבה. ובזה מכירים אנו ומבינים שהכל בא על ידי כח עליון מלמעלה.

טז. 'מהחל חרמש בקמה'. תוכן המצוה היא ההכרה שהכל קם ובא לו על ידי כח עליון שלמעלה. ומעתה נבין למה דווקא כאן הוא שנרמז ענין זה של חובת העמידה בשעת ברכת המצוה. כי כאשר האדם עומד על רגליו הרי בזה הוא מפעיל כח זה שנמצא בו, שהוא כולל שני חלקים אלו: גם חלק ששייך לעולם הזה, היינו גוף האדם וטבעיותו, אשר מצד זה שווה הוא לבעלי חיים - וגם מעלה היתירה שיש בו, כח השכל וראשו שפונה כלפי מעלה, החלק ששייך לעולם הבא, לעולמות עליונים. ועל ידי הקומה זקופה כל זה ניכר. מהחל חרמש בקמה - מכאן שברכת המצוות בעמידה.

יז. והלימוד כאן הוא דווקא לברכת המצוות ולא לגוף המצוה, כי ברכת המצוה היא הביטוי להכרה זו שמעשה המצוה אינו סתם מעשה יבש בעלמא, אלא על אף שקיום המצוה הוא על ידי מעשים טבעיים וחפצים גשמיים, אבל עיקר תכליתה היא להגיע ולפעול בעולמות הרוחניים למעלה. כל פעולה כאן למטה פועלת בעולמות הכי גבוהים. תוכן מצוה זו של העומר הוא ענין הזה - מהחל חרמש בקמה - ולכן הברכות שנתקנו כדי לבטא כל זה צריכים להיות בעמידה, ונלמד דווקא מכאן.

(כו, מ"מא) והתודו את עונם ואת
 עון אבתם במעלם אשר מעלו בי
 ואף אשר הלכו עמי בקרי, אף אני
 אלך עמם בקרי והבאתי אתם
 בארץ איביהם או אז יכנע לבבם
 הערל ואז ירצו את עונם.

והקשו כל המפרשים שאם כבר התודו את
 עונם ואת עון אבותם, למה אמר הקב"ה "אף
 אני אלך עמם בקרי וגו'" ולמה אינו מקבל
 תשובתם.

ויתכן לפרש שהרי בכל הפרשה מבואר
 שעיקר החטא שלהם הוא ההליכה בקרי,
 ואמנם כשמתודים על חטאם כתיב "והתודו
 את עונם ואת עון אבותם וגו' ואף אשר הלכו
 עמי בקרי", כאילו ההליכה בקרי היא טענה
 צדדית ואין זה עיקר העון. ולזה תובע מהם
 הקב"ה שיתודו על העיקר בתורת העיקר,
 להכיר את עומק הקלקול של הליכתם בקרי,
 שזהו שורש כל החטאים שלהם.

ומרן הרב שמשון רפאל הירש זצ"ל אמר
 בזה, שכן היא המדה, שאם בני ישראל
 הולכים בקרי, פ"י שהולכים לדרכם ועוסקים

בכל עניני העולם הזה ולפעמים בדרך מקרה
 מזדמן להם עסק בעבודת השם, כן עושה להם
 הקב"ה מדה כנגד מדה, הרי הוא עוסק
 בהטבה לכל העולם, ולעתים רחוקים בדרך
 מקרה הרי הוא מטיב גם לישראל - "אף אני
 אלך עמם בקרי", וזה דבר נפלא למתבונן
 בדרכי השם.